ข้อคิดคติธรรมจากม้าในปีมะเมีย

นายสุชญา ศิริธัญภร
รองผู้อำนวยการกองวิชาการ

ความนำ

ม้าเป็นสัตว์ ๔ เท้า ที่รวดเร็ว ว่องไว เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรา เพราะมีอยู่ในราศีเกิด เนื่องจากคนที่เกิดนักษัตรปีมะเมีย มีม้าเป็นสัญลักษณ์ ในทางพระพุทธศาสนา หากจะกล่าวถึงม้า หลายคนคงนึกถึงม้ากัณฐกะของมหาบุรุษสิทธัตถะ ซึ่งเกิดเป็นสหชาต[1] พร้อมกับพระพุทธองค์ ดังคำว่า ข้าพเจ้าคือพญาม้ากัณฐกะ เป็นสหชาตกับพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ในกรุงกบิลพัสดุ์ราชธานี ที่อุดมของกษัตริย์ศากยวงศ์[2] ม้าวลาหกเป็นม้าที่วิ่งรวดเร็วมาก ในบทความนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอแนวคิด ประวัติความเป็นมาเรื่องม้า รวมทั้งคติธรรมและอานิสงส์ของม้าเป็นลำดับไป

คำสอนเกี่ยวกับม้าที่ควรรู้

ม้ามีหลายประเภท หากเป็นม้าอาชาไนยก็เป็นม้าที่ดี จัดอยู่ในสัตว์วิเศษ ซึ่งเป็น ๑ ในสัตว์วิเศษ ๒ ประเภท คือ ภิกษุขีณาสพและม้าอาชาไนย[3] และม้าอาชาไนย จะมีองค์ ๓ ประการ คือ สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกำลัง และสมบูรณ์ด้วยฝีเท้าเร็ว[4] องค์ของม้าทั้ง ๓ ประการนี้ จัดเป็นลักษณะของม้าดี เพราะม้าที่ดีจะสมบูรณ์ด้วยกำลังวิ่ง สมบูรณ์ด้วยสีสัน และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่[5] ในอรรถกถาธรรมบทและอังคุตตรนิกาย อธิบายว่า ม้าอาชาไนย หมายถึง ม้าที่เกิดในตระกูลม้าสินธพ หรือในตระกูลพญาม้าวลาหก[6] เป็นม้ารู้เหตุที่ควรและไม่ควร[7] ในเกสีสูตรกล่าวถึงคนฝึกม้าสามารถใช้เป็นหลักธรรมคำสอนได้เป็นอย่างดี เพราะม้าบางตัวฝึกได้ บางตัวฝึกไม่ได้ สำหรับม้าบางตัว

---

[1] ขุ.เถร.อ.(บาลี) ๒/-/๑๘๓.
[2] ขุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๑๑๘๕/๑๔๘.
[3] องฺ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๕๙/๙๘.
[4] องฺ.ติก.(ไทย) ๒๐/๙๗/๓๓๐.
[5] องฺ.ติก.(ไทย) ๒๐/๑๔๒/๓๙๐.
[6] ธ.อ.(บาลี) ๖/๑๑๒.
[7] องฺ.ติก.อ.(บาลี) ๒/๑๔๓/๒๗๓.

ที่ฝึกไม่ได้จะถูกฆ่าทิ้ง ม้าเดินขาเขยก ก็เป็นคติเรื่องการทำเลียนแบบได้เป็นอย่างดี ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงองค์ของม้า มีกล่าวไว้มากมายในหลายหมวด เมื่อสรุปภาพรวมแล้ว ม้าเป็นสิ่งที่ให้ข้อคิดคติธรรมเช่นกัน เป็นต้นว่ามีความซื่อตรง ว่องไว อดทน สงบเสงี่ยม สืบสายพันธ์กันมาดี กินเรียบร้อยไม่เรี่ยราย ไม่นอนทับอุจจาระปัสสาวะ อยู่ร่วมเป็นสุข ไม่กวนผู้อื่น เปิดเผย เข็นภาระไปได้ เดินตรงตามทาง และทรงพลังจนถึงวันตาย, และม้าได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่ง ๑ ในบรรดา ๗ สิ่งของพระเจ้าจักรพรรดิ[8] และม้าอาชาไนยเป็นสัตว์ประเสริฐที่ไม่กลัว ไม่สะดุ้ง เมื่อฟ้าผ่าก็ไม่สะดุ้งกลัว และในสังคมไทย ก็จะคุ้นเคยกับม้ามาช้านาน ใช้เป็นพาหนะหรือเป็นราชพาหนะของกษัตริย์ เช่นในปัจจุบันจะเห็นได้ชัดก็คือพระบรมรูปทรงม้าของรัชกาลที่ ๕

ม้า ในทางพระพุทธศาสนา อธิบายไว้ว่า เป็นสัตว์วิ่งเร็ว มีฝีเท้าเร็ว และกินอย่างพิจารณา เป็นสัตว์ที่รุดหน้าไปทิ้งม้าตัวอื่นไว้ข้างหลัง ซึ่งได้แก่ม้าวลาหก และม้าที่ได้ชื่อว่าเป็นตราหรือสัญลักษณ์ของม้า คือม้าสินธวะ หรือสินธพ ม้าที่เกิดในแถบลุ่มน้ำสินธุ ชื่อว่าม้าสินธวะ และม้าสินธพเป็นสัตว์ประเสริฐ ดังคำว่า ม้าอัสดร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ ที่ได้รับการฝึกหัดแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่คนที่ฝึกตนได้แล้วประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น[9]

ม้าที่ได้ชื่อว่าเป็นประธานของม้าทั้งแผ่นดิน คือม้าอาชาไนย เพราะเป็นม้าที่รู้จักเหตุและไม่ใช่เหตุได้ดี ดังคำที่บ่งบอกว่าม้าอาชาไนยสุดยอด ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในขัตติยสูตร[10] ว่า บรรดาสัตว์สองเท้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด บรรดาสัตว์สี่เท้า สัตว์อาชาไนยประเสริฐที่สุด

ในสัพพาสวสูตร[11] กล่าวถึงสถานที่ควรเว้นคือสถานที่ที่มีม้าดุร้าย ที่อยู่ของม้า เป็นสถานที่ที่มีอันตราย[12] เนื้อม้าเป็นอาหารที่ภิกษุไม่พึงฉัน ดังคำว่า พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อม้า รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ"[13] และใช้ม้าเป็นส่วนหนึ่งของรถม้า[14] และคนเรามักใช้ม้าลากรถ ดังที่ปรากฏในจังหวัดลำปาง

---

[8] ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๓/๑๕.
[9] ขุ.ขุ.(ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๓.
[10] สํ.ส.(ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.
[11] ม.มู.(ไทย) ๑๒/๒๕/๒๔.
[12] วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๕๓/๓๖๘.
[13] วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๘๑/๘๔.
[14] วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๐/๑๘๔.

พญาม้าวลาหกเป็นยอดม้า ของพระราชาแห่งเมืองกุสาวดี ดังคำว่า พระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกมีเมือง ๘๔,๐๐๐ เมือง ซึ่งมีกุสาวดีราชธานีเป็นเมืองหลวง... มีม้าต้น ๘๔,๐๐๐ ม้า ซึ่งมีเครื่องประดับทำด้วยทอง คลุมด้วยข่ายทองมีม้าวลาหกอัศวราชเป็นหัวหน้า[15] มีคำที่กล่าวถึงพญาม้าวลาหกไว้ว่ามีความเร็วมาก กล่าวคือ พระเจ้ามหาสุทัสสนะจะทรงพิสูจน์ม้าแก้วตอนเช้าก็เสด็จขึ้นทรงแล้วควบไปทั่วแผ่นดินจนจรดขอบทะเลแล้วเสด็จกลับกรุงกุสาวดีเสวยพระกระยาหารเช้าซึ่งความเร็วของม้าแก้วเป็นความเร็วที่เห็นประจักษ์ได้

ม้าอาชาไนย เป็นม้าที่เกิดในตระกูลที่ดี เพราะเป็นม้าที่อดทนไม่สะดุ้ง เพราะการเฆี่ยนตีด้วยอาวุธอย่างแรงในสงคราม เป็นม้าที่รักและไม่ทอดทิ้งเจ้าของ นำความสุขมาให้

เมื่อกล่าวสรุป ประเภทของม้า มี ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่เป็นม้าไม่ดี เช่น ม้าพยศ ม้าร้าย และม้ากักขฬะ ซึ่งเป็นม้าที่เกิดในตระกูลลาหรือว่าตระกูลม้ากักขฬะ เป็นม้าเดินกระด้างเพราะไม่เชื่อฟังครูฝึก (๒) ประเภทม้าดี เช่น ม้าพญาม้าวลาหก หรือม้าที่เกิดในตระกูลสินธพ เป็นม้าสงบเสงี่ยม เชื่อฟัง และซื่อตรง เดินตรงทาง

ม้าเป็นสัตว์ที่ใช้ในการสงคราม สมัยโบราณ ที่ชื่อว่ากองทัพม้า เพราะม้า ๑ ตัว มีทหารประจำอยู่ ๓ นาย[16] เป็นสัตว์ที่ใช้เพื่อการติดตาม เช่น เมื่อยสกุลบุตรหายไปจากบ้าน เศรษฐีคหบดีผู้เป็นพ่อของยสกุลบุตรส่งทูตขี่ม้าไปตามหาทั้ง ๔ ทิศแล้ว ส่วนตนเองไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน[17]

ธรรมดาม้าอาชาไนยเมื่อเดินก็เดินตรงตามทาง และม้าเป็นสัตว์มีกำลังวังชา คือ ทรงกำลังไว้อยู่จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต นอกจากคำว่าม้าแล้ว ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับม้าอีกหลายคำเช่น บังเหียนม้า แส้ตีม้า เชือกสนตะพาย กีบเท้าม้า หางม้า ปลายหาง พ่อค้าม้า การขี่ม้า ซึ่งจะกล่าวไว้ในที่นี้ เพียงสั้นๆ คือ

บังเหียนม้า คือ สิ่งที่ยึดปากม้าไว้ เป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในปากที่อ้า แส้ตีม้า ใช้หวายเป็นต้นไว้ตีม้าตอนพยศ หรือใช้ตีม้าให้วิ่งไป ดังคำในกายคตาสติสูตรว่า นายสารถีผู้ฝึกม้า เป็นอาจารย์ขับขี่ผู้ชำนาญขึ้นรถนั้นแล้ว มือซ้ายจับเชือก มือขวาจับแส้ พึงขับรถไปยังที่ปรารถนาได้[18] แม้ในรโถปมสูตร กล่าวถึง

---

[15] สํ.ข.(ไทย) ๑๗/๑๙๖/๑๘๔.
[16] วิ.มหา.(ไทย) ๒/๓๑๔/๔๕๓.
[17] วิ.ม.(ไทย) ๔//๒๗/๓๓.
[18] ม.อุ.(ไทย) ๑๔/๑๕๘/๒๐๕.

นายสารถีฝึกม้าผู้ฉลาด เป็นอาจารย์ฝึกม้าขึ้นสู่รถม้าซึ่งมีประตักเตรียมพร้อมไว้แล้ว ดึงเชือกด้วยมือซ้ายถือประตักด้วยมือขวาขับไปข้างหน้าก็ได้ ถอยหลังก็ได้ในถนนใหญ่สี่แยกซึ่งมีพื้นเรียบเสมอตามต้องการ[19] และหากเป็นม้าชั้นดีย่อมหลบแส้ได้ ดังคำว่า ม้าชั้นดีหลบแส้ได้[20]

เชือกสนตะพาย หมายถึงเชือกที่สนจมูกของม้าไว้ กีบเท้าม้า หมายถึงกีบเท้าที่กรีดแผ่นดินหรือรอยเท้าที่ไปบนแผ่นดิน กีบเท้าม้าช่วยให้ม้าวิ่งไปได้สบาย หางม้า หมายถึงหางม้าที่อยู่ท้ายของม้ายังสมบูรณ์ และปลายหาง จะเป็นม้าสมบูรณ์ได้ ต้องมีหางและอยู่รวมกับขนหางด้วย หมายถึง ยังเป็นหางที่มีขนหางติดอยู่

พ่อค้าม้า มีบทบาทด้านการค้าขาย ขนทัพสัมภาระหรือสิ่งต่างๆ เดินทางจากเมืองหนึ่งไปเมืองหนึ่งเพื่อการค้าในระหว่างการเดินทางก็ทำประโยชน์มากมาย เช่น พ่อค้าม้าทำอุปการคุณต่อพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ สมัยอยู่เมืองเวรัญชา ที่มีความเป็นอยู่ลำบาก พ่อค้าม้าชาวเมืองอุตตราบถมีม้าอยู่ประมาณ ๕๐๐ ตัว ตระเตรียมข้าวนึ่ง เพื่อถวายพระภิกษุรูปละประมาณ ๑ ทะนานไว้[21]

การขี่ม้าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ เพราะช่วยให้การขนทัพสัมภาระถึงจุดหมายได้ เป็นกีฬาของชาวบ้าน แต่เป็นวิชาที่ไม่มีประโยชน์ เพราะเป็นวิชาที่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น วิชาฝึกม้า, ขี่ม้า[22]

ม้าเป็นสัตว์ที่พระภิกษุรับไว้ไม่ได้ ดังคำว่า พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า[23] ม้าแม้ทายกผู้มุ่งถวายแก่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าก็รับถวายม้าไม่ได้ แต่ผู้มีปัญญาก็ให้ตีราคาม้าและถวายสิ่งที่ควรแก่พระพุทธเจ้าได้ ดังคำที่พระโอปวุยหเถระกล่าวถึงอดีตชาติของตนว่า ข้าพเจ้าจึงตีราคาม้าสินธพ ซึ่งมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะที่รวดเร็ว แล้วได้ถวายของที่ควรแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ข้าพเจ้าเกิดในกำเนิดใดๆ คือจะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม ในกำเนิดนั้นๆ ม้าอาชาไนยมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจ ย่อมบังเกิดแก่ข้าพเจ้า[24]

---

[19] สํ.สฬา.(ไทย) ๑๘/๒๓๙/๒๔๐.
[20] สํ.ส.(ไทย) ๑๕/๑๘/๑๖.
[21] วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๖/๙.
[22] ดูประกอบใน ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑-๒๗/๘-๑๐.
[23] ที.สี.(ไทย) ๙/๑๐/๕.
[24] ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๓๗/๑๙๓.

แม้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับม้า เช่น การฆ่าทหารม้า แล้วทำให้เกิดในสวรรค์ จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิตได้ ในอัสสาโรหสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นความเห็นผิด และผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ เรากล่าวว่ามีคติเป็นอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือนรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งเป็นคำสอนที่ลบล้างคำที่กล่าวถึงนายทหารม้าผู้เคยเป็นอาจารย์ และปาจารย์ก่อนๆ หลอกลวงให้หลงมานาน[25] เรื่องราวของม้ามีมากมาย เช่น พระเจ้าอุเทนหนีตายจากพระเจ้าจัณฑปัชโชต ก็อาศัยม้าทำให้พ้นภัยได้ การรบในสงครามก็อาศัยม้า เป็นส่วนหนึ่งของนักรบ ในการเดินทางที่ลำบาก ในหนทางที่ขรุขระก็อาศัยม้าช่วยขนของเข้าไปซึ่งม้าก็ได้ช่วยเหลือทำให้ประโยชน์ ขอสดุดีต่อคุณความดีของม้าที่ได้ช่วยเหลือมนุษย์ให้อยู่ดีมีความสุข

ข้อคิดคติธรรมจากม้า

ม้าที่ได้ชื่อว่าเป็นม้าพันธุ์ดี ก็คือม้าอาชาไนย เป็นม้าที่เกิดในตระกูลที่ดี เพราะเป็นม้าที่อดทนไม่สะดุ้ง เพราะการเฆี่ยนตีด้วยอาวุธอย่างแรงในสงคราม เป็นม้าที่รักและไม่ทอดทิ้งเจ้าของ นำความสุขมาให้ และเป็นม้าที่มีความซื่อตรง ว่องไว อดทน สงบเสงี่ยม

ม้าอัสดรกับการสอนธรรมในเรื่องไม่ให้หลงในลาภสักการะ เพราะลาภสักการะหรือผลประโยชน์จะทำให้เกิดความพินาศ ดังคำว่าแม่ม้าอัสดรตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันใด ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่พระเทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันนั้น[26] และ คำว่า ลูกม้าอัสดรฆ่าแม่ม้าฉันใด สักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ฉันนั้น[27] ดังนั้น ลาภยศหรือสักการะที่มีอยู่ในโลก เป็นโลกธรรมเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ม้าอาชาไนยเป็นม้าที่รู้เหตุที่ควรและไม่ควร ย่อมบริโภคของกินที่เขาให้สดหรือแห้งก็ตาม เรียบร้อย ไม่เรี่ยราด ย่อมรังเกียจที่จะนั่งหรือนอนทับอุจจาระปัสสาวะซึ่งม้าเป็นเช่นนี้ได้ ก็เพราะอาศัยการฝึกฝน จากครูผู้สอนที่มีความชำนาญ และกาลเวลาที่ยาวนาน สำหรับการฝึกสอนแก้ไขนิสัยม้ามีกล่าวไว้ในพระสูตรหลายสูตร ล้วนน่าสนใจมาก ขอกล่าวให้ทราบดังนี้ ในการแก้ไขนิสัยม้า มีแนวปฏิบัติที่เห็นได้ในการฝึกม้าของพระราชากล่าวคือคนฝึกม้าผู้ชำนาญ ได้ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีแล้ว ครั้งแรก

[25] สํ.สฬา.(ไทย) ๑๘/๓๕๗/๔๐๐.
[26] สํ.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๘๔/๒๘๕.
[27] สํ.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๘๔/๑๒๘๕

ทีเดียวฝึกให้มันรู้เรื่องในการสวมบังเหียน เมื่อเขากำลังฝึกให้มันรู้เรื่องในการสวมบังเหียน มันก็พยศ สะบัดดิ้นรนอย่างใดอย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศได้เพราะได้รับการฝึกบ่อยๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับ

คนฝึกม้าก็จะฝึกให้มันรู้เรื่องอื่นต่อไปอีก เช่น ฝึกเทียมแอก เมื่อเขากำลังฝึกให้มันรู้เรื่องในการเทียมแอก มันก็จะพยศ สะบัด ดิ้นรนอย่างใดอย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศลงได้เพราะได้รับการฝึกบ่อย ๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับ คนฝึกม้าก็จะฝึกให้มันรู้เรื่องอื่นต่อไปอีก คือ การเหยาะย่าง การวิ่งเป็นวงกลม การจรดกีบ การวิ่ง การใช้เสียงร้องให้เป็นประโยชน์ คุณสมบัติได้เป็นราชนิยม ความเป็นวงศ์พญาม้า ความว่องไวชั้นเยี่ยม การเป็นม้าชั้นเยี่ยม การเป็นม้าที่ควรแก่การชมเชยอย่างยิ่ง เมื่อคนฝึกม้าฝึกให้มันรู้เรื่องในความว่องไวชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าควรแก่การชมเชยอย่างยิ่ง ม้านั้นก็จะพยศ สะบัด ดิ้นรน อย่างใดอย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศลงได้เพราะได้รับการฝึกอยู่บ่อยๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับ ในการขี่ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีซึ่งหมดพยศลง คนฝึกม้าก็จะเพิ่มการฝึกให้มีคุณภาพ ให้มีกำลังขึ้น ม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ประกอบด้วยองค์ ๑๐ ประการ จึงเป็นม้าควรแก่พระราชา[28]

ม้ากับเกียรติยศ ในชาณุสโสณิพราหมณสูตร[29] กล่าวถึงรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน นัยว่าม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนขาว เชือกขาว ด้ามประตักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว และพัดวาลวีชนี (พัดหรือแส้ขนจามรี) ก็ขาว ซึ่งเป็นพาหนะที่ชาณุสโสณิพราหมณ์ใช้ขี่ไปทำให้ได้รับการกล่าวยกย่อง

ม้าเป็นสัตว์ที่รวดเร็ว เป็นที่ทราบกันทั่วไป ซึ่งความรวดเร็วของม้า สามารถนำประโยชน์มาใช้ได้ในการทำงาน หรือในการดำรงชีวิต เช่น เมื่อมีเรื่องราวเกิดขึ้น ควรใช้แนวการทำงานรวดเร็ว แม้พระพุทธองค์ก็ทรงดำเนินงานต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังคำว่า เราแสดงธรรมบรรยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่มแก่เธอทั้งหลาย[30] ดังนั้น เมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น ควรรีบไปเข้าดู และเร่งดำเนินการจนสุดกำลัง กำจัดปัญหาเรื่องราวที่มีอยู่ให้หมดไป

---

[28] ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๔๗/๑๖๓.
[29] สํ.ม.(ไทย) ๑๙/๔/๖.
[30] ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๔๖/๑๖๒.

อานิสงส์ที่เกี่ยวกับม้า

อานิสงส์การถวายสะพาน ทำให้ได้รับอานิสงส์เป็นม้าสินธพ ดังคำว่า ม้าสินธพ ๑,๐๐๐ ตัว ซึ่งเป็นพาหนะวิ่งเร็วปานกำลังลม จักคอยรับใช้ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น นี้เป็นผลแห่งการถวายสะพาน[31] และถวายผอบทำให้ได้ม้าแก้ว ดังคำที่พระปิลินทเถระกล่าวว่า ข้าพเจ้า...ได้คนโทน้ำและผอบ ๔ สี และช้างแก้ว ม้าแก้ว ๑ คุณของข้าพเจ้าเหล่านั้นไม่พินาศ นี้เป็นผลในการถวายคนโทน้ำและผอบ[32] และคนที่ถวายรองเท้าทำให้ได้ยานคือม้า[33] คำว่าม้าแก้ว มีอธิบายว่า ม้าแก้ว ซึ่งเป็นม้าขาว ศีรษะดำ มีขนปกดุจหญ้าปล้อง มีฤทธิ์ เหาะไปในอากาศได้ ชื่อพญาม้าวลาหกย่อมปรากฏแก่พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิครั้นทอดพระเนตรเห็นม้าแก้วนั้น จึงมีพระทัยโปรดปรานว่า ท่านผู้เจริญ พาหนะคือม้านี้ ถ้าได้นำไปฝึกก็จะเป็นสัตว์ที่เป็นมงคลแน่แท้ จากนั้น ม้าแก้วนั้นจึงได้รับการฝึกหัดเหมือนม้าอาชาไนยตัวเจริญซึ่งได้รับการฝึกหัดดีแล้วตลอดกาลนาน[34]

บทสรุป

ม้าเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับคนมาช้านาน และเป็นสัตว์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เมื่อได้อ่านเรื่องราวของม้า พอสรุปเป็นข้อคิดคติธรรมจากม้า โดยเฉพาะม้าอาชาไนยได้ดังนี้

(๑) ม้าเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง เมื่อได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วย่อมมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ไม่ทิ้งเจ้าของ ย่อมรักเจ้าของ นำความสุขมาให้เจ้าของ คือเป็นสัตว์ลากเข็นภาระ เกิดความคิดว่า ม้าอื่นจะเข็นภาระได้หรือไม่ก็ตาม สำหรับภาระนี้ เราเข็นได้ ดังนั้น คนเราควรมีความซื่อตรงไม่คดโกงต่อผู้มีพระคุณ ต้องทำงานรับใช้อย่างสุดกำลัง แม้คนอื่นจะละความพยายาม แต่เราจะพยายามทำเต็มกำลังความสามารถ

(๒) ม้าเป็นสัตว์ที่รวดเร็ว ว่องไว เมื่อได้ทำงานหรือประกอบกิจอะไรก็ตาม โปรดได้ปฏิบัติให้รวดเร็วและว่องไว ดังความเร็วของม้าคือให้ดำเนินการทำงานอย่างรวดเร็ว ว่องไว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

---

[31] ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๙๑/๖๖๖.
[32] ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๑๖๕/๖๐๒.
[33] ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๑๔๓/๕๙๙.
[34] ม.อุ.(ไทย) ๑๔/๒๕๘/๓๐๔.

(๓) ม้าเป็นสัตว์อดทน คืออดทนต่อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จากม้าป่ากลายเป็นม้าแก้ว เป็นม้าชั้นเลิศได้ เพราะอดทนต่อการฝึกฝนมาช้านาน คนเราก็เช่นนั้น หากมีความอดทนฝึกฝน คงมีโอกาสพัฒนาได้ดี จากคนธรรมดากลายเป็นคนที่ชื่อว่าคหบดีแก้วได้เช่นกัน

(๔) ม้าเป็นสัตว์สงบเสงี่ยม รักสงบ ไม่เบียดเบียนใครๆ เป็นสัตว์ยินดีมีการอยู่ร่วมเป็นสุข ไม่รบกวนม้าเหล่าอื่น คนเราก็เช่นกัน ควรรักสันติ ใฝ่ใจความสงบร่มเย็น ไม่ควรเบียดเบียนใครๆ ทั้งทางกาย ทางวาจา ควรยินดีที่จะมีการอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้เป็นสุข ดังคำว่า เรารักสุขเกลียดทุกข์ ฉันใด ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ ฉันนั้น

นอกจากนี้ ม้าเป็นสัตว์ที่ฉลาดเข้าใจได้รวดเร็ว และปรับนิสัยได้รวดเร็ว แม้เรื่องการเลียนแบบ แม้คนขาเขยก จะมาเดินนำหน้า ม้าก็เดินขาเขยกได้ แต่เมื่อมีคนนำเป็นคนขาปกติ เดินปกติ ม้าก็เดินได้ปกติ เช่นกัน ดังนั้นเมื่อจะเลียนแบบหรือประพฤติตามผู้อื่น จงเลือกประพฤติตามผู้อื่นที่ประพฤติตนอยู่ในสิ่งที่ดีงาม ยึดหลักความถูกต้อง และเป็นม้าที่รู้เหตุที่ควรและไม่ควร ได้รับการฝึกมาเป็นอย่างดีสิ้นกาลนาน คือเป็นม้าดีย่อมไม่ถูกแส้ตี กินอาหารเรียบร้อย ไม่นอนทับอุจจาระหรือปัสสาวะ และเมื่ออยู่ในศึกสงครามก็ไม่แสดงอาการสะดุ้งกลัว คนเราก็เช่นกัน จะทำอะไรต้องพิจารณาให้ดี เมื่อยามถูกขู่หรือมีคนมาแสดงอาการต่างๆ เพื่อให้กลัว ต้องมีจิตมั่นคง อย่าสะดุ้ง อย่าตกใจต่อภาพมารยา ต้องทำจิตให้มั่นคง พิจารณาให้ดี พิจารณาถึงเหตุที่ควรและไม่ควรโดยแยบคาย ก็จะมีสติ ไม่ประมาท เกิดปัญญาความรอบรู้ ดังนั้น คุณธรรมต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ม้าอาชาไนยประพฤติได้ ฉันใด คนเราก็ประพฤติได้ ฉันนั้น เมื่อแต่ละคนประพฤติธรรมกัน ก็จะทำให้ชีวิตมีความปลอดภัย ยินดีมีการอยู่ร่วมกันเป็นสุข ก็จะทำให้สังคม ประเทศชาติเกิดสันติสุข ไม่วุ่นวาย เกิดความสามัคคีรักใคร่ระหว่างคนไทยด้วยกันตลอดปีและตลอดไป และคงทำให้ม้าในปีมะเมียหัวเราะและยิ้มได้ กลายเป็นม้ายิ้ม ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐-๒๕๓๒.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๐๐ - ๒๕๓๓.